

Kronika městečka Budišova

Výpisky

Příloha Budišovského zpravodaje 2/2016
30. 6. 2016

Tato pamětní kniha založena na základě záho-
na se dne 30. 1. 1920, č. 80. Sb. z. a n.
Ve schůzi zastupitelstva obce Budišova konané
dne 23. prosince 1923. zvolen kronikářem řídící
učitel, František Honz, v Budišově, a za členy
letopisecké komise starosta obce, a tyto členové:
František David, domkář v Budišově, č. 94.
Vincenc Eichler, obchodník v Budišově, č. 136.
František Lexula, rolník v Budišově, č. 60.

Titulní list Pamětní knihy

Rok 1924

Pověst o založení Budišova

O založení Budišova nezachovalo se nám žádných zpráv ani pověstí. Ale víme, že je to osada prastará. Pochází z dob pohanských. Když se stěhovali předkové do našich krajín, byla založena. První budova byla tam, kde je nyní zámek. Tuto vystavěl Budiš se svou rodinou. Když se rodina jeho rozmnožovala, chtěli vystavěti více domů, ale kolem budovy byla půda bahnitá, lesnatá. Co jsou Mihoukovice, bylo mnoho lesů. I šli asi ¼ hod. na západ. Tam bylo místo prostranné a suché. I začali tam stavěti domy. Z toho vznikla osada. Byl to majetek Budišův, či jak se tenkrát říkalo Budišův. Tak vznikla osada Budišov.

Poloha

Městečko Budišov leží na 49° 16' sev. šířky a na 16° východní délky od Greenwiche mezi řekami Oslavou a Jihlavou (vzdálenost od Oslavy 5 km, od Jihlavy u Vladislavi 7 km) na vysočině chráněné na severu táhlým hřbetem Brdca 538 m vysokým, na straně východní ve Zrádný kopec (493 m) prodlouženým asi ve středu měst Třebíče, Velkého Meziříčí, Náměště n/O.

Vzdálenost od okresních měst

Do Třebíče jest 13.3 km, do Velkého Meziříčí 10.4 km, do Náměště 13.5 km. Budišov sám je městečko uzavřené se širokým a zakulaceným náměstím, z něhož vedou na všechny strany silnice. Na náměstí uprostřed je 9 domovních čísel, mezi nimi škola. K jihu jsou 3 čísla a obecní rybník.

Silnice

Přes náměstí vede silnice od východu do Tasova, k jihozápadu do Nárámče. U rybníka odděluje se od ní k jihu silnice ke Kojatínu a Vladislavi. Od sochy sv. Václava vede silnice k Vel. Meziříčí, u dvora odděluje se od ní silnice do Kundelova a Studnic, u Mihoukovic silnice do Pyšela.

Poloha domů

Domy stojí rovnoběžně, ne těsně vedle sebe a jsou obráceny na náměstí neb ulice. Domů se štítů již jest málo. Nejlepší polohu mají rolnické domy. Stojí na městečku okny proti jižní straně. Ostatní domy hledí většinou k severu. Domy stavěny jsou z tvrdého staviva a zomítány beze všech ozdob. Byt, chlévy a kůlny stávají pohromadě, stodoly jsou vzdáleny od obydlí. Kryty jsou ponejvíce křídlicí.

Osady Budišova, počet domov, čísel

Kundelov

Obec Budišov má tyto osady:

Budišov a Mihoukovice. Budišov má 169 čísel a Mihoukovice 40.

K osadě Budišovu patří: Budišov, Zámek s přilehlými domy, Kundelov, dvůr Holeje, samota Věterák. Kundelov má 22 pop. čísel, která jsou vmíchána mezi čísly budišovskými. Dr. Baratta má 20 dom. čísel. V Mihoukovicích čísla 1–20 a 32 tvoří Familie, 21–40 mimo 32 Rejdůveň. Dr. Baratta má 1 dom. číslo.

Obyvatelstvo

Dle sčítání v roce 1921 je: V Budišově 920 obyvatelů, v Mihoukovicích 244, celkem 1164. Z nich je 5 Němců, ostatní Češi.

Mihoukovice

V Budišově žije

Budišov se zámek 365 mužů a 421 žen

Kundelov 55 mužů a 47 žen

Holeje 18 mužů a 9 žen

Věterák 3 muži a 2 ženy

V Mihoukovicích 115 mužů a 129 žen

Rejdůveň má 103 obyvatel

Familie 141 obyvatel

Počty čísel a obyvatel v průběhu let

Léta	Počet čísel			Počet obyvatel		
	Budišov	Mihoukovice	Celkem	Budišov	Mihoukovice	Celkem
1880	137	35	172	941	196	1137
1890			182			1203
1900	151	36	187	949	229	1178
1910	158	40	198	954	235	1189
1921	164	40	204	920	244	1164
1930	181	42	223	916	221	1137

Rejdůveň

Zámek

V nížině, 1 km severovýchodně od městečka, stojí zámek, bývalá vodní tvrz. Ačkoli několikrát přestavěná a zvětšená byla, zachovala se ve svých základech až na naše časy ve způsobě pozměněném. Zámek obklopen byl příkopem vodou napuštěným a rybami osazeným. Se žádné strany ke tvrzi nebylo přístupu, šlo se tam po dlouhém mostě nad vodou a na konci po mostě zdvihacím.

Zámek nyní je budova prostranná, dvoupatrová, tvořící nepravidelný čtverec o 60 pokojích. V přízemí je síň s pozlacenými freskami (sala terrena), jak říkají „salatyrna“. V 1. poschodí je kaple s krásnými 7 obrazy sv. svátostí na vápně od Prennera, ve 2. poschodí ozdobná světnice s vlašským krbem a malbami od Ondřeje Kopeckého provedenými. V pokojích nalézají se zajímavé obrazy dílem nizozemské, dílem vlašské. Před zámkem, kde kašna z jediného žulového balvanu vytesána stojí s vodotryskem, býval pivovar, který r. 1892 byl zbořen. Naproti stávala sladovna a sušárna. Za zámkem je dvůr, ovčárna, bývalé sýpky kontribučenského fondu, palírna a domy pro deputátníky. U zámku je velká zahrada. Uprostřed úhledný byt zahradníka, 3 skleníky, lihovna a hřiště. Zahradu zavlažují 4 rybníky: Horní a Dolní Jeřábek, Pivovárek a rybník u Černé brány. U zámku směrem k Budišovu je restaurace a velké sýpky. Na prostranství mezi těmito budovami a zámeckou branou je obrovská lípa.

Zámek, J. Růžička, r. 1931

Věterák

Na severovýchod od Budišova je samota Věterák. Kromě válcovitého vyvýšeného bývalého větrného mlýna je tam ještě dům a kůlna. Věterák byl vystavěn r. 1844 a pracovalo se v něm 28 let od r. 1845 do 1873. Nyní tam bydlí panský služebník Rybníček.

Nahoře byl hřídel a od něho sahaly lopaty až k zemi. Vítr se opíral o lopaty a kolo se točilo.

V kůlně byla pila a tam se řezaly klády. Uvnitř jsou shnilé schody. Nahoře byla železná pavlač, která již spadla. Za světové války ve stavení vedle obydlí Rybníčkova byli zajatci – Rusi. Nyní tam obchodní Josef Šlesinger vyrábí z cementu tašky a jiné výrobky. Na prostranství před Věterákem pořádáno bylo několik sokolských veřejných cvičení.

Pověsti.

Jednou prý se tam pásla koza uvázaná na dlouhém provaze. Přiblížila se k lopatkám, ty ji zdvihly a uškrtily.

Řezník prý se vsadil, že než druhá lopata přijede dolů, že proběhne pod kolem. Zatím neproběhl a lopata ho zabila.

Věterák, František Zejda, olej

Kostel

Na jihozápadní straně 491 m nad mořem ční na kopečku, uprostřed hřbitova rozšířeného 1864, budišovský kostel. Košaté lípy obklopují kolem mrtvých. Kostel stavěn takto (dle faráře P. Augustina Kratochvíla). Nejprve postavena kaple sv. Gotharda ve slohu románském, jsou nad klenbou kaple v kostelní zdi zazděné otvory románské. K této kapli přistaven gotický kostel (kněžiště, sakristie, loď) vše v čistě gotickém slohu. Společná loď a kaple byly od spodu vyklenuty třemi gotickými okny.

Stavba tohoto gotického kostela spadá do 14. a počátku 15. věku. Vedle kostela zůstala kaple. Důležitý jest vítězný oblouk, jehož horní část asi 1,75 m jest zazděna a viditelná z klenby kostelní. Sakristie, která sloužila za kapli dříve (dodnes se říká kaple) jest svou klenbou velmi památná. Věž nebyla stavěna ve slohu barokním, ale současně s kostelem ve slohu gotickém. Důkaz, okénko ve věži, ostění u dveří vedoucích do světnice za varhanami jest gotické. Sakristie sloužila původně za kapli a bývala v místnosti pod věží, teprve když se prorazil vchod hlavní za hraběte Paara, tu se sakristie přestěhovala do dnešní místnosti kaple. Tomu nasvědčuje, že se r. 1446 mluví o kostele a kapli.

První písemná zpráva o Budišovském kostele je z r. 1414, když Budiš si svou manželku Kateřinu z Czygelheimu dovedl z Prus, kde se účastnil s pány moravskými výpravy českého vojska na pomoc Vladislavu II. polskému králi proti moci německého řádu. Bojoval pod Grunwaldem (Tannenberg) r. 1410, jižně od Královce v Prusích. Za správy Berků z Dubé a Lipého staly se nábožné převraty. Kostel se stal lutheránským od r. 1527 do r. 1623, kdy se stal chrám opět katolickým. Rudíkovský farář Klement Martin

obstarával pak duchovní správu v Budišově i v Tasově. Teprve r. 1658 byl tu samostatným duchovním správcem řeholník Jiří Lamperti, po něm Matěj Sas a r. 1662 Václav Kučál. Tasov teprve 1734. dostal svého faráře. Kostel 1. června 1850, kromě věže, vyhořel. Za lutheránských pastorů ztratila fara 13 mír polí na Dobroučovicích a Kněžský les.

Kostel Nanebevzetí P. Marie a sv. Gotharda., J. Růžička, olej, 1931

Věž je z kvádrů žulových. Vrchol je ozdoben chodbou s kamennými pilíři. Věž 5 m dlouhá, 3,56 m široká, 24 m vysoká až na desku pavlače. Na každé straně je veliký orloj hodin. V rozích chodby jsou 4 sochy. Střecha na způsob stanu pokrytá je křidlicí. Nahore má železnou žerď, na níž je dvojitý obraz vytepán. Na jedné straně Panna Maria, na druhé sv. Gothard. Přes 2 sáhy je žerď vysoká a otáčí se.

Fara

Před kostelem na kopečku prostírá se farní budova. Je to stavení staré, rozsáhlé. Dveřmi uprostřed přijdeme do síně, odkud nalevo přijdeme do kanceláře a bytu kaplana, napravo je kuchyň a světnice. Po dřevěných schodech přijdeme do 1. poschodí, kdež je několik světnic. Síní přijdeme do rozsáhlé zahrady s velkými ovocnými stromy. Též je zde hojně místa pro zeleninu.

R. 1662 připomíná se, že farní budova byla ze dřeva bez polí, jen se zahrádkou. R. 1850 fara vyhořela. Farář Fr. Nejedlý z Ivančic zařídil faru dle nynějšího způsobu.

První farář, o němž nějaká zpráva zůstala, jmenuje se Jan. Zpráva ta je z r. 1466. R. 1524 jmenuje se farář Vincenc. Od r. 1572 zmínky není.

Dle P. Aug. Kratochvíla v Budišově bylo náboženství českobratrské až do roku 1623, kdy zase začaly bohoslužby římsko-katolické. Obřad navrácení do církve římské vykonal rudíkovský farář, Klement Martin, který spravoval i farnost budišovskou a snad i tasovskou. Teprve 1658 dostal Budišov faráře. Tasov byl filiálkou Budišova až do r. 1734, kdy dostal Tasov faráře Leopolda Žáka. Nyní jest farářem P. Augustin Kratochvíl od r. 1915 a kaplanem P. Jaroslav Pospíšil.

Panský špitál

Kostel a panský špitál

Pod hřbitovem na jižní straně směrem k Doubravě stojí panský chudobinec. Založila jej hraběnka z Paaru r. 1744 pro 4, později pro 7 chudých. Tento byl dostavěn r. 1746, kterýžto letopočet poznačen je na štítu. Má číslo 51. Směly tam býti jen v panských službách sestárlé osoby, které mimo byt a otop dostávaly ročně asi 500 K dohromady. Karel svob. pán Baratta zlepšil tuto nadaci 4000 K zlaté renty.

Hasičská kůlna

Prostírá se mezi školou a stavením Ed. Vršky u silnice vedoucí na náměstí. Byla postavena na náklad hasičského sboru v Budišově r. 1891 na obecním pozemku č. 12 nákladem 2381 K, kterýžto obnos takto sebrán:

Dary od Dr. Richarda Baratty a jeho rodiny 688,86 K
 Zemský výbor moravský 100 K
 Kontribučenská záložna v Budišově 100 K
 Spolek Včela v Budišově 1497,24 K
 Dary obcí Kojatín 2,55 K

Pozďatín 7 K
 Pyšel 10 K
 Hodov 20 K
 Jednotlivci 20,50 K
 Celkem se vybralo 2 446,15 K

Bývalá hasičská zbrojnice, nalevo od vrátek

Roku 1912 postavena přičiněním jednatele Fr. Honze v hasičské kůlně světnička. Provedl Fr. Vrba za 550 K a nářadí dodal Jan David za 72 K.

Roku 1926 zavedeny 2 elektrické lampy za 173,92 Kč., přípojka 140,14 Kč, celkem elektrické zařízení stálo 314,76 Kč.

Sbor dobrovolných hasičů založen r. 1890.

Sokolovna

Sokolovna byla vystavěna v r. 1922 na pozemku Karla Stonáčka a Josefy Krejčové, kteří za to dostali o 100 % půdy více, dle přidělového zákona, na Záponě. Vlastních hotových peněz měl Sokol 9598,58 Kč. Členové bezúročně upsali: Karel Nováček 500, V. Beránek 200, Marie Beránková 100, Marie Černá 100, Ladislav Tvarůžek 1000, Marie Tvarůžková 1000, František Honz 1000, Václav Chalupa 300, František Kašpar 500, František Man 100, Miloslava Lutková 300, Boleslav Kepřt 1000, František Veselý 500, Eduard Vrška 400, Rudolf Viložek 200, J. Šedrla 100, Olga Honzová 200, Josef Černý 100, Antonín Michálek 100, Jaroslav Souček 500, celkem 8200 Kč. Jmenovaní při vylosování tyto obnosy Sokolu darovali.

Kromě toho darovali: Halámek Cyril 1000 Kč, Josef Tesař 100 Kč, Antonín Hráček 20 Kč, Josef Kazda 50 Kč, Mořic Schäfer 100 Kč, Kalla Josef 100 Kč.

Vypůjčilo se u Rajfajzenky 15.000 Kč, subvence státní ve 2 dávkách 13.000 Kč. Zapláceno bylo 64.631 Kč, dluh zůstal 27.633. Celá budova stála 119.629,49 Kč. Kromě toho bylo zdarma 483 dní pracovních a 179 dní tažních. Materiál svázelo mnoho hospodářů z Budišova. Velkostatkář Harrach z Vel. Meziříčí daroval 5000 tím, že dodal žezivo a kulatinu za výrobní cenu. Dr. Baratta daroval pozemek.

Sokolovna, foto Ondřej Knoll

Prvně přivítal Sokol obecnstvo ve svém stánku 28. října 1922, veřejné otevření bylo 15. července 1923. Jeviště 9,30 m × 5 m, sál 16 m × 9,30 m, hřiště za budovou 31 m × 65 m.

Roku 1927 provedena přístavba Sokolovny = 3 světnice a záchody. Světnice 4,5 m × 3 m, druhá 4,5 m × 5,6 m a třetí 6,7 m × 4,5 m. Zapláceno bylo 28.283 Kč, dále 175 dní práce ruční a 45 dní s potahem zdarma. Sál je vysoký 5,8 m, světnice 3 m.

Roku 1928 bylo přistavěno kino, jehož náklady činí 28.828 Kč, kabina se zařízením 14.000 Kč, stroj Nietiche Saroma V.

Roku 1927 zakoupeno nové jeviště od firmy Ferrt-Husovice za 6500 Kč.

Roku 1925 byla zvenčí na sokolovnu zasazena umělecká pamětní deska ku počtě padlým vojínům ve světové válce. Bylo to oslaveno slavností, při níž promluvil p. poslanec Molík

Škola

První písemná zpráva o škole budišovské je z r. 1662. Děkan velkomeziříčský při vizitaci našel chrám Páně ve velmi bídném stavu. Škola byla právě opravena se 12 dětmi a hodným učitelem, jenž právě se vrátil do katolické církve a služného měl od faráře 6 rýnských a 6 mír žita. Škola byla tam, co se nyní říká stará škola, č. 111. Potom se učilo

několik let ve špitále. Když bylo naléháno, aby chorobinec byl jen pro chorobné, vyučovalo se zase ve staré škole.

Od r. 1819 je škola na nynějším místě. R. 1850 škola vyhořela a rok na to rozšířena na dvoutřídní. R. 1872 dosud příškolená obec Nárameč vystavěla si svou školu a za 14 let dosud příškolený Valdíkov přidělen do Hostákova. R. 1884 byla škola v Budišově rozšířena na trojtřídní.

Budova bývalé školy, nyní byty

Postavení nové školy 1887

Dosavadní školní budova byla zbořena a na témže místě postavena nová budova jednopatrová se 3 třídami a bytem pro nadučitele. Ku rozšíření školy zakoupena 2 sousední stavení. Starostou byl tehdy Josef Pavlíček, rolník č. 16, předsedou místní školní rady Emil Silvestr, ředitel velkostatku a správcem školy Jan Tvarůžek. Plány zhotovil Josef Hrzán z Třebíče. Celkové vydání 12.599 zl.

R. 1900 otevřena čtvrtá třída, r. 1905 zřízena při 2. třídě pobočka. Tato byla stabilizována. R. 1919 zřízena při 3. třídě zal. pobočka, která 1924 zrušena a od tohoto roku škola organizována jako pětitřídní.

Jelikož ve škole byly jen 4 třídy, byla paralelka umístěna v domě č. 141. Dne 21. července 1921 byla tato paralelka soudně vyklizena, a jelikož nikdo nechtěl pro paralelku místnost pronajímati, bylo vyučováno ve škol. roce 1921/22 ve 4 světnicích 6 tříd. I naléhala okresní školní rada v Třebíči k přestavbě školy.

A tak r. 1923 část obecního domu na náměstí byla zbořena a postavena tu jedna třída a byt pro řídícího učitele nákladem 169.000 Kč. Od 2. července 1923 začalo se stavěti a stavba dokončena 26. října 1923. Budišov přispěl 123.370 Kč, Studnice 14.027 Kč, Kojatín 28.730 Kč, Doubrava 2873 Kč. Plány sestavil Jaroslav Herzán z Třebíče a stavbu provedl týž s Josefem Mikyskou, stavitelem z Rudíkova. Starosta byl Jakub Pavlíček,

rolník č. 16, předsedou místní školní rady Antonín Tesař, rolník č. o. a správcem školy František Honz. Sbor učitelů: František Honz, Augusta Kratochvílová, Karel Nováček, Mořic Schäfer, Olga Honzová, ind. uč. Marie Tvarůžková.

Zvířena

Rolníci v Budišově ponejvíce chovají k tahu koně. Jsou ponejvíce teplokrevní, dílem chladnokrevní. Malí rolníci a domkaři tahají kravami, volů je málo. Dobytek hovězí je malý. Jen velkostatek pěstuje hovězí dobytek untrintálský z Tyrolska a šenhengský.

Od krav mají rolníci mléko, máslo, tvaroh. Mnoho mají odstředivek domkaři mající 1 neb 2 krávy. Mléko odstředí a odstředěné dávají prasatům a sami ho používají jako potravu. Máslo prodávají obchodníkům, jako jsou Voneš K., Robotka Ant. a hlavně Hortová z Brna. Tvarohu se mnoho nevyrobí a spotřebuje se v domácnosti a na sýr. Velkostatek ve velkých konvích odesílá vlakem mléko obchodníkům v Brně.

Kromě hovězího dobytka pěstuje se i vepřový, hlavně plemene domácího. Také mají křížence s velkojorkširským. Mnoho vepřového dobytka hyne červenkou. Proto ujímá se očkování proti července.

Chudí chovají kozy. U velkostatku mají ovce domácí v počtu kol 200. Chovají je pro vlnu i maso. Skoro každý chová slepice pro vejce, plemene domácího, též plymutky. Vejce kupují podomní obchodníci, hlavně Hortka z Brna. Chovají se též hojně husy, méně kachny. Cena hus 40 Kč. Na podzim husák z Deblína je skoupí a žene je domů. Někteří lidé chovají holuby. Staváky, štroxy, kapráky, ganzly, fáby.

V rybnících při velkostatku pěstují kapry, štiky a línky. Při lovu je prodávají obchodníkům v Brně. Obec své rybníčky pronajímá.

Včel pěstuje se málo.

Z divoké zvěře jsou tu: Zajáci, králíci, srnci, koroptve, bažanti, tetřivci, sluky, divoké husy a kachny. Z ptactva: Špačci, stehlíci, pěnkavy, skalnici, kosi, drozdi, brávníci, na loukách chrástali (sekáči), rákosníci, plstky, konipásci, sedmihlásci, čermácci, sýkorky, skřivánci, vlaštovky, vrabci, křepelky, čížci, strnadi, chocholouši, kavky, vrány, havrani, sovy, výři, straky, datli, žluny, sojky, kukačky, čejky, rorejsi, ledňáčci. Z vodních ptáků: Slípka vodní, lyska, rybák, divoké kachny.

Květena

V hospodářství nejvíce se pěstuje žito a brambory, též oves. Pšenice a ječmen se pěstuje málo, mnoho u velkostatku. Také se pěstuje hrách, čočka zelená i černá, vikev, bílá řepa, burgyně, trochu zelí, máku a lnu. Jetele se pěstuje málo a to jen červený. Též se seje úročník, čili jetel žlutý. Při velkostatku pěstuje se žito petkuské (od Berlína), oves ligovo (švédský) a petkuský, ječmen hanácký, též cukrovna, kterou prodávají do Rosic a kmín. Zemáků při velkostatku pěstují mnoho druhů na líh. Woltmanky, prof. Merkl, Žnyč, Merkrova cibulka, na jídlo Industrie, Steella aj. Při velkostatku červený jetel míchají s bojínkem, jíllem francouzským a srhou čili kluběnkou.

Jedovaté rostliny

Lýkovec obecný, laštovičník, pryšec chvojka, samorostlík klasnatý (u Kundelova), blín, rulík zlomocný, lilek černý (na Brdcích), jílek mámivý mezi ovšem a ječmenem, vraní oko v sečích, kozí pysk v petrželi, náprstník žlutý (u Hamžova mlýna), náprstník červený a oměj v zahrádkách.

Léčivé rostliny

Mezi obilím hojně heřmánku, v lese zeměžluč, pelyněk (pod kostelem) jitrocel, podběl, kostival (černý kořen), bez černý (chebuz), křen, lípový květ.

Jak se léčí

Při bolení žaludku užívají odvaru pelyňku a zeměžluči, heřmánku. Při pocení odvaru z lípového květu. Na otok dávají psosůrek = merlík, podběl a natírají jalovcovým olejem. Na podebrané místo přikládají jitrocel, mořskou cibuli, podběl, psosůrek. Při kašli a bolení krku užívají odvaru lípového, při bolení hlavy přikládají listí jahodové, merlík, křen. Dobytku i housatům při špatné chuti ke žrádlu dávají pelynku.

V sečích jsou maliny a jahody, ne mnoho, borůvek jen nepatrně.

Houby

V lese rostou kuřátka = lišky, hříbky, loupáčky, ryzce, kozáky, zelinky, trochu žampiony a smrže.

Stromy

Švestky, jabloně, hrušně, damaziny, trnky, špendlíky, málo třešně a ořechy.

Zelenina

Pěstuje se v zahrádkách pažitka, petržel, salát, okurky, cibule, česnek, kopr, fazole, tykve.

Nerosty

Hlavní hornina v Budišově a okolí jest žula hrubozrnná i drobnozrnná. Větší, menší balvany nacházejí se na polích, lukách i v lesích. Hospodáři hlavně z polí ty balvany odstraňují, aby tak nabyli větší plochy osevní. Na některých místech jsou lomy, kdež se žula dobývá na štěrk, stavbu neb kamenické práce. Takové lomy jsou na Brdcích, na Kněžském kopci, u Holejů, za Brdci. Na Brdcích a Kněžském kopci láme se žula drobnozrnná na štěrk. Za Brdci a u Holejů láme se žula hrubozrnná. Z ní dělá kameník Štruel sloupy k silnicím, koryta do chlévů, schody ke stavbám, pražce ke stodolám, futra apod. Dělá to v poli i v zimě. Obklopí se chvojím, by měl závětrí.

Dějiny majitelů Budišova

Statek Budišovský náležel původně pánům z Lomnice. Tomu rodu patřil do polovice 15. stol. R. 1409–11 Budiš z toho rodu se zúčastnil se s pány moravskými křižácké výpravy do Pruska, kde bojoval v bitvě u Grünwaldu u Berlína r. 1410. Tenkrát vzplanula válka krále Vladislava Polského s řádem německých křížovníků. Polákům proti Němcům, vedle Žižky, celé prapory žoldnéřů českých i pomocníků. Tam bojoval Jan Sokol z Lamberka u Březníka, tam i Budiš mnoho Němců pobil. Odtud z Gugelheinu dovedl si Manželku Kateřinu. S ní prý r. 1414 založil kapli sv. Gotharda.

Roku 1477 byl prodán Budišov s Tasovem Petrovi Mrakšovi z Noskova, dvořenínu krále Matyáše. Po něm dědili jeho synové Petr a Jan. Na prosbu Petrovu král český, Ferdinand I. povýšil Budišov ves na městečko r. 1538 a dal mu erb i pečeť (zelený vosk). Jan Mrakeš z Noskova byl radou arciknížete Ferdinanda Habsburského a pomáhal mu k volbě za krále českého r. 1523. Za odměnu obdržel panství Litschau u Vitorazi v Dol. Rakousích a povýšen do stavu svobod. pánů. Syn Janův Jiří prodal panství Janu Martinskovskému z Rozseče a tento 1572 Václavu Berkovi z Dubé. Ve svém kšaftě 1577 ustanovil, že budoucí držitelé panství Budišovského žádných jiných kněží trpěti nemají,

mimo luteránských nebo bratrských, což brněnským sněmem nepřijato. Roku 1610 stal se majitelem Budišova Lev Burjan Berka z Dubé, který za služby Ferdinandovi II prokázané stal se hrabětem a na městě Petolda z Lipého dědičným maršálkem českým.

Roku 1715 za 115.000 zl. prodán Budišov hraběnce Anně z Paaru, roz z Valdštejna. Její syn Quido hrabě z Paaru převzal statek k 1744. Po 2 letech odevzdal jej synovi Václavu knížeti z Paaru.

Za doby hrabat, napotomních knížat z Paarů, kvetla řemesla, pěstovalo se umění, stavitelství, sochařství, zahradnictví v Budišově. Rozšířili a okrášlili zámek, založili při něm park, který ozdoben byl množstvím mythických soch řeckých a římských, tak že toho času k nejkrásnějším panským sadům náležel.

Joachim rytíř Stettenhofen

Roku 1768 zaměnil Budišov s bar. Fr. Jos. Jungwirthem za Kardašovu Řečici v Čechách. Dcery Jungwirthovy r. 1794 prodaly Budišov za 150.000 zl. víd. guberniatnímu radovi Jáchymovi šl. Stettenhofenovi. Tento měl jedinou dceru Amálii Marii.

Amálie Marie vzala si poručíka Vincence rytíře Barattu, který padl v bitvě u Asperu v Dol. Rakousích 1809. Měli děti Jáchyma a Karla. Jáchym v 17. roce zemřel. V kostele, v kapli sv. Gotharda, ve zdi kamenná deska dosvědčuje (v německé řeči) předčasný skon Jáchymův: Rozbouřené vlny Dunajské odňaly 22./6. 1816. Jáchyma rytíře z Barattů zarmoucené matce nadějného syna v 17. roce jeho věku, milovaného bratra, upřímného, trpělivého přítele.

Po smrti otcově 1813 a předčasně smrti syna Jáchyma řízení statku převzala Amálie Barattová, která podruhé se provdala a vzala si hraběte Václava Pöttinga-Persinga (nar. 1782). Roku 1826 odevzdala statek synu Karlu Barattovi (Amálie zemřela v roce 1854).

Václav hrabě Pötting-Persing si vzal za úředníka bratra svého Aloise Pöttinga (*1779 †1859), který zůstával v domě č. 103 u zámku. Měl 9 dětí, mezi nimi Johanu, nar. 1809 a Emanuela, nar. 1819. Emanuel hrabě Pötting-Persing je známý mecenáš českého národa, jenž v Olomouci založil ústav pro vzdělání českých dívek: Pöttingeum.

Johanu si vzal r. 1829 Karel Baratta. Rytíř Karel Baratta zvelebil panství a povýšen r. 1872 do stavu baronského. Zemřel r. 1880 a jeho manželka 25/2 1901 (pletávala punčochy a posílala nadučiteli Tvarůžkovi, aby je rozdával chudým dětem).

Syn Karlův Norbert zdědil panství a r. 1883 zemřel svoboděn. Druhý syn Alois byl majetníkem Polláru u Lučence v Uhrách. Po smrti Norbertově zdědil panství Budišovské jeho synovec, syn Aloise, JUDr. Richard Baratta Dragono, jenž je dosud majitelem.

Emanuel hrabě Pötting-Persing

JUDr. Richard Baratta – Dragono

Obálka: Pohled na kostel sv. Gotharda v Budišově uTřebíče r. 1783 dle vyobrazení mědirytcce Jana Strčanovského z Velkého Meziříčí

Příloha Budišovského zpravodaje č. 2/2016

www.horacko.cz/budisov/zpravodaj

Samostatně neprodejné

Vydává: Úřad městyse Budišov, IČO 00289159, tel. 568 875 110, e-mail: obec@mestysbudisov

Redakce: Karel Pavlíček (e-mail karel_pavlicek@volny.cz, tel. 568 875 212),

Mgr. Jiří Horák.

Vyšlo v Budišově dne 30. 6. 2016

Technická realizace: Ing. Ladislav Dokulil

Tisk Tiskárna Charvát, s. r. o., Velké Meziříčí